

Motion till riksdagen 2016/17:1871

av Carl Schlyter m.fl. (MP)

CETA

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att låta utreda konsekvenserna av CETA och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att rösta nej till CETA till dess utredningen är klar och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Handels- och investeringsavtalet CETA (Comprehensive Economic and Trade Agreement) mellan EU och Kanada är färdigförhandlat. EU:s och Kanadas handelsministrar ska besluta om det redan i höst, och sedan följer behandling i nationella parlament.

CETA är mycket omfattande. Allt från regler för jordbruk till handel med tjänster ingår. Avtalet är problematiskt på många sätt, vilket gett upphov till skarp och berättigad kritik från civilsamhället, forskare och fackliga organisationer.

CETA:s regler för investeringsskydd inkluderar en tvistlösningsmekanism av ISDS-typ (Investor State Dispute Settlement). Sådana mekanismer är till för att företag ska kunna stämma stater som vidtar politiska åtgärder som minskar eller kan tänkas minska värdet på företagets investeringar. Det kan handla om till exempel lagstiftning för att skydda människors eller djurs hälsa, miljö eller arbetsvillkor. EU-kommissionen presenterade ett omarbetat förslag till ISDS-mekanism, det så kallade ICS (Investment Court System), efter att ISDS för TTIP (det handels- och investeringsavtal som förhandlas mellan EU och USA) fått massiv kritik. ICS inkluderas nu i CETA. Internationella experter menar dock att många grundläggande problem kvarstår. ICS-systemet innebär fortfarande en överhängande risk att företag kan komma att utnyttja ICS för att stämma stater som lagstiftar för att exempelvis skydda konsumenter eller miljö. En tung juridisk instans, det tyska domarförbundet, sågar ICS helt. De tyska domarna menar att ICS skulle helt förändra rättssystemet inom unionen och begränsa EU:s och dess medlemsstaters lagstiftande makt. Miljö- och konsumentorganisationer påpekar risken att stater kan komma att avstå från att lagstifta därför att de är rädda att

bli stämnda. Exempel på just detta finns från andra avtal med liknande tvistlösningsmekanismer: tobaksbolaget Philip Morris stämning av Australien, då landet införde neutrala cigarettpaket för att minska rökningen. Visserligen förlorade bolaget efter flera års process men indirekt lyckades det nå framgång på andra håll. Nya Zeeland avvaktade med att implementera en liknande lagstiftning, eftersom man inte ansåg sig ha råd med en dyrbar process och eventuellt stort skadestånd.

Det finns redan nationella, fungerande rättssystem och det är inte rimligt att införa en gräddfil för företag. Varför skulle deras vinstintresse prioriteras framför alla andra intressen? Demokratien kan inte reduceras till ett handelshinder. Varför införs inte i så fall motsvarande möjlighet för stater, individer och civilsamhälle att stämma företag, så det blir likhet inför lagen?

Inrättandet av ISDS-mekanismer i denna typ av avtal är också helt ologisk. Avtalet går ut på att i hög grad acceptera kanadensiska myndigheters beslut, lita på varandras byråkratier, acceptera varandras regelverk, men samtidigt inte acceptera varandras domstolar.

Kritiken från fackförbund i Europa, med undantag för de stora svenska (på central nivå, det finns kritiska förbund), är skarp och utbredd. De påtalar brister vad gäller arbetsrätt och risken att CETA driver på liberalisering av offentlig sektor.

CETA kan, enligt den europeiska miljörörelsen, inklusive Naturskyddsföreningen, bli en katastrof för klimatet. Investeringsskyddet kan komma att användas för att underminera lagar för att skydda klimat och miljö. Många bedömare pekar på att skada redan skett genom EU-kommissionens urvattning av bränslekvalitetsdirektivet 2014. Syftet med direktivet var att minska utsläppen från drivmedel, bland annat genom att märka mer klimatskadliga bränslen. Detta röstades ner efter tryck från Kanada, och det har nu blivit mycket lättare att exportera den mycket klimatskadliga tjärsanden till EU. Ett exempel på klimatriskerna med tvistlösningsmekanismer är det kanadensiska företaget Transcanadas stämning av USA på 15 miljarder dollar, utifrån det nordamerikanska handelsavtalet Nafta, för Obama-administrationens beslut att stoppa byggandet av oljeledningen Keystone XL.

CETA leder också enkelriktat mot privatisering av offentlig verksamhet. För första gången någonsin används en negativlista för åtaganden för marknadstillträde. Allting som inte uttryckligen undantas ska liberaliseras. Detta är en ny princip, tvärtom vad som tidigare gällt. Tjänster som en gång privatiserats blir närmast omöjliga att åter ta tillbaka i offentlig regi. Detta på grund av både så kallade ”ratchet”-klausuler som ”stand-still” klausuler.

Riksdagen beslutade tidigare i år att inför riksdagsbeslut om CETA-avtalet (och TTIP, om det blir aktuellt), krävs ett gediget beslutsunderlag. Det innebär oberoende konsekvensanalyser av vad avtalen kan komma att innebära och vilka effekter de kan komma att få på miljö, hälsa, sociala, fackliga och ekonomiska rättigheter. Dessa konsekvensanalyser skulle kunna utföras av relevanta svenska myndigheter, som Datainspektionen, Kemikalieinspektionen, Jordbruksverket och Arbetsmiljöverket.

Den 14 juli i år fick Kommerskollegium i uppdrag att göra en konsekvensanalys av CETA till den 12 augusti, tillsammans med andra relevanta expertmyndigheter. Tiden var dock för kort för att göra en tillräckligt grundlig analys. Det krävs alltså ytterligare konsekvensanalyser. Med detta underlag har regeringen ingen möjlighet att seriöst bedöma avtalet. Enligt regeringen ska ”avtalen respektera demokratiskt fattade beslut” och att ”möjligheten att upprätthålla och stärka skyddet för löntagare, miljö, människors

och djurs hälsa säkerställs”. Finns minsta tvivel om detta, måste regeringen säga nej till avtalet.

Det är dock lika viktigt att EU-nämnden har ett fullödigt underlag innan den fattar beslut. Eftersom det finns en stor risk att kommissionen kommer interimistiskt tillämpa de delar av avtalet som råder under EU-kompetens så fort ministerrådet och EU-parlamentet och eventuellt när en majoritet av länderna ratificerat avtalet. Det skulle innebära att det blir försent att stoppa dåliga bitar när det väl behandlas i riksdagen.

Avtal där utländska företag ges särskilda privilegier att påverka beslut innan andra kan diskutera dem. Avtal där företag i särskilda samarbetsforum ska kunna ifrågasätta alla uppnådda kompromisser för att de påverkar handeln, riskerar att överenskommelser som tagit hänsyn till alla intressen kan bli föremål för omförhandling, men alltid med handeln i fokus. Avtal som föreskriver enkelriktning mot nyliberala reformer kring marknadstillträde och gör det i praktiken omöjligt att under rimliga former återta verksamheter i offentlig regi hör hemma i centrum av debatten i riksdagen och vi kan inte låta oss bakbindas av ett snabbt beslut utan korrekt underlag i EU-nämnden.

Förespråkarna hävdar att den nya förändrade mekanismen för tvistlösning inte skall vara lika skadlig som nuvarande ISDS, men historien har visat att det ofta räcker med hot om skiljedomsförfarande för att nå resultat. Reklamfria cigarettpaketet har försenats i andra länder, trots att företaget förlorade mot Australien. Egypten lät företagsledare gå fria från åtal mot att de drog tillbaka sin stämning osv. Företagen behöver därmed inte ens alltid vinna för att nå sina mål.

Det råder en mycket stor skillnad i åsikter om hur avtalet ska tolkas mellan forskningsvärlden, domare å ena sidan och näringsliv och politiker å andra sidan. Därför kan denna konflikt bara lösas med en ordentlig utredning, från oberoende forskare. Utredningen ska säkerställa att de mål som regeringen satt upp kring skydd av arbetare, miljö, folkhälsa mm nås. Riksdagen ska därför inte bidra till att avtalet kan träda i kraft innan dessa mål är nådda.

Carl Schlyter (MP)

Annika Lillemets (MP)

Valter Mutt (MP)

Jabar Amin (MP)